سلێمانی لەئەفسانەی نیشتمان پەروەرێکدا

سەردار قادر

سالّ پەنجاو حەوت بوو، بەرلەوەی چەمۆلەی زریان هەناسە فێنکەکانی شنەی با بتاسێنێ، بەرلەوەی گولالە سورەی دوای نەورۆز چرۆی ئارەزوی بژاکێ، بەرلەوەی بێچووی کۆترە شینکە لەناو هێلانەی غوربەتا کزهەڵنیشێ، بەرلەوەی قریشکەی هەورە تریشقە کۆرپەی ناوبێشکە لەخەوی شیرین هەستێنێ، سلێمانی وەک کاکێشانێکی گەش دەرژایە سەرشانی تریفەو لەگەڵ گەردی گوڵەئەستێرەی وشەدا ئاوازیان بۆخەندەی گوڵ دەچڕی، بەیانیان لەگەڵ شنەی بادا وەک گوڵی ئەرخەوان سەمای دەکرد لەو ڕەنگی پەمەییەوە کڕنوشیان بۆئەوین وخۆشەویستی دەبرد، هەرئەوساڵە خودا فریشتەیەک دەبەخشێ بەسلێمانی و وەک ئاوێترین گۆرانی کانی بەهێوری بەرەو ڕوباروودەریاچەکان دەخرۆشێ، سەرتاپا سارای ئەم مەڵبەندە پڕدەکات لە ئاوازی گڕوگاڵ و نیانتر لە چەهچەهەی بولبول وخۆشتر لەجریوەی پەرەسێلکە دەڕژێتە نێو سەوزترین سترانی شارەوە، شەوێک لەشەوانی دواهەمین وەرزی بەهار (جۆزەردان) وەک مانگە شەوی شیعر باوەش بۆتریفەی ئەوین دەکاتەوەو بەعەزرەتەوە گوێ ڕادەدێرێ بۆگڕوگاڵی کۆرپەیەک، سروە پێش خەندەو قاقای سەرلێوی خاتووماماں وەک یەکەمین نوقڵانەی پێکەنین مزگێنی دەدا بەسەردەمی کازیوەو ڕومەتی پڕدەکا لەجێگە ماچی ئەستێرە، هەواڵ دەدابەگوێژەو ئەزمەڕو پێیان دەڵێ: مزگێنی بێ ئەمشەو شارەکەم تەژی بوو لەگۆرانی نەوتراو، پڕبوو لەهێواو ئەوین، پڕبوو لە تریقەو قاقای ژنانی گەڕەک، ڕێک ئەوساتە وەختە دەبێ، کەگوڵە هێرۆ لەبەرتینی خۆرا شۆڕشی ڕەنگاڵەیی پێشکەش بەچاوەشینەکانی ئاسمان دەکات، سروە بەئاوێتەی خوناوەوە گوڵ دەخاتە سەما، پەرەسێلکە بەدڵێکی پڕ لەخەونەوە هەڵدەفڕێ ودەجریوێنێ بەسەر شکۆفەی باخ و باخچەدا وەک ئەوەی سلێمانی و جۆزەردان چاوەڕوانی لەدایک بوونی شاعیرێک بن، وەک ڕوناکی کازیوە خۆی لەشەوەزەنگ ڕاست بکاتەوە، هەر ئەو شەوە وەک یەکەمین شادومانی بچکۆلانەی ژیان منالێک وەک خاڵخاڵۆکەیەکی ڕەنگین دەفڕێ، وەک یەکەمین سەرچاوەی سۆزونەوین دێتە ناو باخچەی ژیانەوە، ئای کە جوانە شارێ لەناو بیلبیلەی چاوا پڕبێت لە سەمای گوڵە گەزیزەی عەیاروبۆن و بەرامەی خۆی تێکەڵ بەشنەکانی کازیوە دەکات، من نازانم ئەم شارە بۆ لەبوونەوە پڕپڕە لەسیحری ئەوین، ئەوەتا بەتەمەنێکی کەمەوە خۆی کرد بە پێشەوای گەردون و وەک شۆڕەسوارێک بەهێزو هیوای عەشقەوە غاردەدات ئەو پیاوە شاعیرو تێکۆشەرە «مەردان» بوو، هەر لەوساتەوە بۆ یەکەمین جار وەک

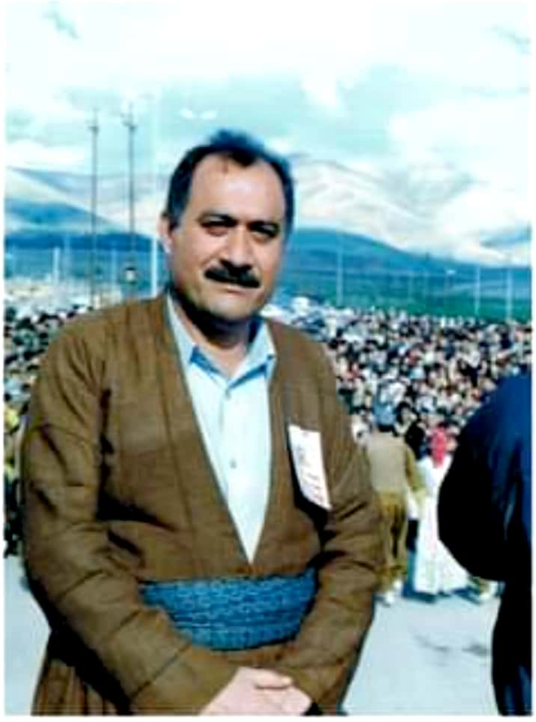

محەمەد مەردان

منداڵێکی بزێو پاش ئەوەی دەست دەکا بە ناسینی زمانی دایکی، دوای بیستنی ئەم زمانە شیرینە بەعەشقەوە هۆگری دەبێ و بەدڵ گوێی لێدەگرێ و پێی دەدوێ و ئیدی وەک سەرکێشێک کاردانەوەی خۆی دەبێ، ئەوسا وەک منداڵێکی کورد جوانتر ئاشنای زمانی خۆی و دایکی دەبێ، هەر بەو زمانە شیرینەش ڕۆژ لەدوای ڕۆژ لەگەڵ هاوڕێ و دەوروبەرەکانیدا پێوەندی دەگرێ، هەر بەو زمانەش زۆر شەیدایانە یاری وگەمەو کایە دەکاو پێدەکەنێ وهەست و نەستی ئاوێتەدەکات، تەنانەت خەونەکانیشی بەو زمانەوە ڕاڤە دەکاو بەو زمانەش کتێبەکانی چاپ دەکات، ئیدی بەوپەڕی متمانەو بڕوا بەخۆبوونەوە لەگەڵیدا گەشەدەکاو باڵادەکات، ئێستا ئەم پیاوە بووە بەدیرۆکی ژیلەمۆو سەرەتای هەموخاکەلێوەیەک ختووکەی عەشقمان دەداو وەک بەهارێکی ئەبەدی وەک سرودەکەی پیرەمێردو ئاوازەکەی دیلان نەورۆزباران و گوڵبارانمان دەکات، هەموو ئێوارەی نەورۆزێ وەک نیگای ئاگرێکی گەش بەبیرەوەری مامەیارەدا کڵپەدەکا وەک ئەستێرەیەک لەپشت هەورەوە خەونە سپیەکانی دەچنێتەوە مەردان لە توخمی مۆسیقا دەچێ، نەسنوری هەیەو نەزمان نەنەژاد، زۆرجار لەخۆردەچێ، هەندێ جاریش لەتریفە، هەندێ جاریش وەک خورەی دەنگی شەپۆل پرپرە لەمیلۆدی کەسک، مەردان گەردونێکە پڕپرە لەشنەی باوگورانی باران. من هەمیشە لە خۆم دەپرسی ئەرێ ئەم شەکرە پیاوە لەچ ڕەگەزێکە واهێندە شێت و شەیدای بڵێسەی ئاگرو گوڵاڵەسورەی سەردەمی خاکەلێوەیە.

ڕەسول هەمزاتوڤ دەڵێ: «کاتێ لێت دەپرسن تۆ کێی؟ دەتوانی ناسنامەی خۆت پیشان بدەیت. بەڵام کاتێ لە گەلێک دەپرسن ئێوە کێن؟ دەتوانن زاناو نووسەرو هونەرمەندەکانیان پێشکەش بکەن».

گەلی کوردیش ئێستە خاوەنی دەیان و سەدان کەسایەتیی بەتوانایە لە بوارە جیاجیاکاندا، کە جێی دەستیان دیارە.

مامۆستا (محەمەد مەردان) یەکێکە لەو شاعیرو نیشتمانپەروەرو دڵسۆزانەی کەهەمیشە بەچاوی خۆشەویستییەوە لە سروشت و ژینگەی شارەکەی خۆی و هەموو کوردستانی گەورەی ڕوانیوە، بەبێ جیاوازی بەدڵێکی گەورەوە خۆی بەخزمەتکاری گەلەکەی زانیوە، ئێستاشی لەسەربێ ڕۆژ بەڕۆژ خۆشەویستی خاک و نیشتمان لەنێو دڵ و دەروونیدا چەکەرە دەکات، لەکاتێکدا ئەم خۆشەویستییە لە دڵ و دەروونی هەموو تاکێکی کورد دا وەک پێویست نییە، بەڵام مەردان مەردانە قۆڵی لێ هەڵدەماڵێ و دێت و بەعەشقێکی کوردانەوە (پیرەمێرد) ئاسا بێ ماندووبوون ژیانی خۆی بۆ گەلەکەی تەرخان دەکات، قەڵەندەرئاسا لەدوای ڕاپەڕینەوە مەشخەڵەکە لەدەست پیرەمێرد وەردەگرێ، هەر بەو عەشقەوە بۆماوەی زیاتر لەچارەکە سەدەیەک درێژە بەڕێگاکانی ئەو مرۆڤە ئەمرە دەدات، جەژنی نەورۆز زیندوو دەکاتەوەو ناهێڵێت ئاگرەگەی پیرەمێرد کپ بکرێتەوە، بۆیە لەگەڵ چەندین هاوڕێی نیشتمانپەروەردا خۆبەخشانە دێنە گۆڕەپان.

بەدڵێکی کوردانەوە لەگەڕوی هەزاران ئازارەوە سەرهەڵدەدەن، لەهەمان کاتیشدا بەسنگێکی فراونەوە لەپێناو ئەو عەشقەدا مەردان بچوکترین تێکۆشانی هاوڕێکانیشی بەکردەوەیەکی شێرانە لەقەڵەم دەدات.

مەردان بەلایەوە گرنگ نەبوو چەند ماندوو دەبێت، چەند شەونخونی دەکات، بۆیە لەدوای ڕاپەڕینەوە دەست دەکات بەچالاکیەکانی، وەک سەردەمە زێڕینەکەی بێکەس و دیلان و گۆران ولات پڕدەکات لەسرودی نەورۆزو ئەی ڕەقیب و قریوەی کچان و لاوانی جوامێری شار.

محەمەد مەردان لە بەهاری (١٩٥٧/٥/١٢)دا لە گەڕەکی گۆیژەی سلێمانی دا، لە سەوزترین هەواری ڕەنگین و جوانترین مەڵبەندی ئەوین دا لەدایک دەبێت، وەک شەتڵی

شاری سلێمانی

ڕەیحانەو خەونی گوڵە گەزیزەو شنەی شەماڵ دا چاوی دەبڕیتە خۆری بەهارو ئاگرە گەشەکەی نەورۆز. سلیمانی ئەگەرچی شارێکی سەرکێشە، کەچی بەو تەمەنە کەمەوە خۆی ناساندوە بەهەموو جیهان، زۆر بەخێرایی خۆی ئامبازی زەینی گەلی ناودارانی جیهان کردوە.

سلێمانی هەمیشە بە شکۆی بڵندی خۆیەوە سەربەرز بووە، ئەو شارە گەردن بەرزەی کە هەمیشە پیشەنگ بووە لەعەشق و ئازادیدا، ئەوەی ڕۆژێک لەڕۆژان بەمەبەستی درێژە پێدان بۆ ژیان ڕووی لەم شارە خۆشەویستە کردبێ هەرگیز هەستی بەنامۆیی و غەریبی نەکردوە، بەردەوام بزەو خەندەکانی خۆی بەسەریاندا ڕژاندوە، هەمیشە بەبۆنی بەفری ئەزمەڕو گۆیژەو پیرەمەگرونەوە دڵیانی فێنک فێنک کردۆتەوە، سلێمانی وەک بنەوانی مێژوو بە هەزاران ساڵ بەر لە ئێستا هەر لە دیرۆکی زەردەشتەوە هەتا پیرەمێردو بێکەس و گۆران، بە شێنەیی و لەسەرخۆ پەردە لەسەر هەموو ڕاستییەکانی هەڵدەداتەوە. کارەسات لەدوای کارەسات، ئازار لەدوای ئازار، مەینەتی، ڕۆژڕەشی، باوبۆران، تۆفان و بەند، زستانی سەخڵەت و سەخت، ڕێبەندان و بەفرانبار، وەیشوومە، بەڵام سلیمانی هەمیشە وەک سیحری گۆرانیەکانی ئێوارانی سەرچنارو وەک شیعرە ناسکەکانی دڵشاد مەریوانی لەناو بیرەوەری عاشقان دا بۆ هەتاهەتایە لەبیرناچنەوە.

کەم شاعیر هەیە وەک مەردان بە لاوی شیعرەکانی کرابێتنە بەستەو گۆرانی و لاوانی وڵات بە شەوق و زەوقەوە بیڵێنەوەو ئاوا زوو بچێتە نێو دڵی ئەویندارانەوە، ڕەنگە تەنیا هۆکاریش ئەمەبێ قەڵەمەکەی جوان قسەی دڵی عاشقانی کردبێ، بۆیە لەگەڵ ژانی لەدایک بوونی یەکەمین کتێبی دا (دابڕانی خۆشەویستی) دەکاتە دیاری گشت عاشقان، ئەمەو جگە لەوەی کە مامۆستا مەردان خزمەت بە ئەدەب و فەرهەنگ و فولکلۆری کوردی(بەهەموو لقەکانییەوە) و هەروەها ڕۆشنگەری کردە هەوێنی کارەکانی و بەزمانی نووسین و مۆسیقا گشت هونەرەکانی تر هاتۆتە مەیدانی چالاکی و ئێستاشی لەسەربێ بۆساتێکیش ڕانەوەستاوە.

ئەگەرچی بەدرێژایی مێژوو شاعیران یان دۆستی دەسەڵات بوون و لە لایەن حاکمان و دەسەڵاتدارانەوە گەورە کراون و خەڵاتیان پێدراوەو لەپڕدا وەک قارچک هەڵتۆقیون، بەڵام مەردان خۆی ئاوێتەی ئەو فۆرمە نەکردوە، تەنیا پێی خۆش بووە وەک کوردێکی ڕەسەن و بەئەمەک بێ پاداشت خزمەتی گەل و نیشتمانەکەی بکات.

ئەم کەسایەتیە ئازیزەی شاری سلیمانی، بەڕێز (محەمەد مەردان)، سوپاس بۆ یەزدانی مەزن ئێستایش لەژیاندایەو بێوچان شەوو ڕۆژ دەخاتە سەریەک بۆ زیاتر خزمەتکردنی گەل و نەتەوەکەی.

محەمەد مەردان خاوەنی (١١) کتێبی چاپکراوە، هەندێکیان بەهاوبەشی لەگەڵ نووسەراندا نووسراوە، کە ئەمانەن:

١- دابڕانی خۆشەویستی/ هۆنراوە.
٢- پەرەنگی یادکردنەوەی جەژنی نەورۆزی ساڵی (٢٠٠٨)، بەهاوبەشی لەگەڵ ڕەوانشاد؛ شەهلا نامیق.
٣- نەورۆزنامەی فێستڤاڵی سلیمانی.
٤- پیاوێک لە ئەرخەوان، سەیوانێک لە سلیمانی.
٥- پەرەنگی سەمای ڕەنگ و گۆچانەکانی هونەرمەند شەهلا نامیق.
٦- بەرات لەڕێرەوی مێژوودا.
٧- گوڵە گەنمێک لەسلیمانی، خەرمانێک لەداستان و سەروەری.
٨- دیوانی غەمناک.
٩- سەرگوزشتەی گێرانەوەی خەوەکانی پاشا.
١٠- فەرهەنگی کەلەپوور، بەهاوبەشی.
١١- (٢٥) فۆلکلۆریست.

هەروەها ئەم گۆڤارو ڕۆژنامانەشی چاپکردووە:
١- گۆڤاری کەلەپووری کورد- سەرنووسەر.
٢- گۆڤاری سەنگەر- جێگری سەرنووسەر.
٣- گۆڤاری کوردە میر- دەستەی نووسەران.
٤- سلیمانی یادی (٢٢٧) ساڵە ئامادەو سەرپەرشتی.
٥- سلیمانی یادی (٢٢٩)، ئامادەو سەرپەرشتی.
٦- ساڵنامەی گڕی نەورۆز- سەرنووسەر.
٧- ڕۆژنامەی کاڵی- سەرنووسەر.
٨- شەونامەی چلە- سەرنووسەر.
٩. ڕۆژنامەی چنارۆک- سەرنووسەر.
١٠- ڕۆژنامەی شیرین- سەرنووسەر.
١١- ڕۆژنامەی کاوەکەی گەرمیان- سەرنووسەر.
١٢- شەونامەی بەرات- سەرنووسەر.
١٣- ساڵنامەی سلیمانی- سەرنووسەر.

لەکۆتاییدا هیوای تەمەندرێژی بۆ ئەم سیمبولەی شار مامۆستا (محەمەد مەردان) دەخوازین و هیوامان وایە هەر لە لوتکەدا بێت.